

Intervenció de Muriel Casals*

Cal agrair la invitació a reflexionar junts sobre què significa per als Països Catalans el fet, innegable geogràficament i històricament, de pertànyer a Europa. Un fet innegable però que a vegades ha estat negat per la força d'unes circumstàncies que eren hostils a Catalunya i a Europa alhora, i vull remarcar la coincidència d'hostilitats.

Em toca fer-ho des de una perspectiva econòmica, és a dir, de relacions comercials. Entenent el comerç en el seu sentit més ampli: intercanvi de mercaderies, de capitals i de persones. Per tant, també d'idees.

Començo amb una citació:

Els economistes en general, comparteixen els valors dominants a les seves societats, però la seva competència professional no consisteix a traduir els desitjos

* Muriel Casals Couturier és professora titular de fonaments de l'anàlisi econòmica a la Universitat Autònoma de Barcelona i ha estat vicerectora de relacions exteriors i cooperació de la mateixa Universitat. Doctorada el 1981 amb una tesi sobre la indústria llanera i la guerra de 1914-1918. Coautora d'*El negoci —trist— de la indústria cotonera* (1972), *L'economia de Sabadell, estructura, diagnòstic i perspectives* (1983), i *Sabadell, indústria i ciutat, 1800-1980* (1994). És autora de «Cupos, reconversió i pèrdua de protagonisme, 1935-1985», de la part dedicada a la indústria tèxtil de la *Història econòmica de la Catalunya contemporània: Segle XX* (1989), i d'«Europa de la CE a la UE», a *Geografia Universal: Suplement d'Actualització* (1997).

populars en un llenguatge tècnic inspirador d'adhesions. (G. STIGLER, *The Economist as Preacher and Other Essays*, University of Chicago Press, 1982, p. 119.)

Hauríem de saber traduir els desitjos populars al llenguatge tècnic? Però, sabem quins són els desitjos populars dels habitants dels Països Catalans? Parlar dels desitjos en general és una tasca impossible. Pensar en els desitjos pel que fa a la nostra articulació dins del món, ja és més concret, i té a veure amb el tema que ens ocupa avui aquí.

D'acord amb la citació de Stigler (Nobel d'Economia el 1982) es tracta d'estimular el pensament aprofitant que ens trobem aquí a l'IEC, persones de diferents disciplines.

Insisteixo: els catalans dels diferents «països», compartim desitjos? Una resposta afirmativa voldria dir que ens sentim part d'un col·lectiu, que ens reconeixem elements comuns.

Si es tracta de comprendre, i explicar, com funciona un sistema econòmic sota esquemes institucionals alternatius, diversos, podem pensar en el funcionament de la nostra economia tot imaginant escenaris diferents. Ens podem preguntar: per què ens interessa ser a Europa? Per a què?

He centrat la meua reflexió a analitzar com el procés d'unificació europea ha afectat el nostre escenari. Pensant com el fet de reconèixer-nos com una part d'Europa ha afectat el nostre comportament econòmic.

També voldré pensar en les conseqüències que ha tingut no haver-ne format part; no ser membre de la comunitat política europea durant llargs períodes de la nostra història europea ha tingut uns costos.

Deia que podem imaginar diversos esquemes institucionals. Institucional vol dir, també, territorial. Podem tenir dubtes ja en començar; no sempre estem segurs de quin és el territori sobre el qual s'assenta la nostra nació. Disposem de pocs estudis pensats per al conjunt dels Països Catalans.

Repetim, en canvi, tot sovint que som una nació sense estat. Una cosa que és molt important ja que la reflexió sobre el paper de l'estat és una part principal del pensament econòmic. A nosaltres, economistes catalans, ens correspon reflexionar sobre què vol dir no disposar d'un estat. Des de A. Smith fins avui passant per J. M. Keynes, disposem de múltiples interpretacions. Hem sentit, hem llegit, com es fa ús i com s'abusa de l'autoritat dels economistes del passat.

Els economistes catalans, avui, estem encara en certa manera amputats d'una part de la nostra feina. Si acceptem que una de les missions professionals consisteix a donar consells als responsables de l'actuació pública, a nosaltres ens ha mancat un interlocutor durant molt temps. Com que també forma part de la nostra feina aconsellar sobre l'actuació privada, i sabem que per aquesta un referent important és precisament el grau d'intervenció pública desitjable o desitjat, en aquest aspecte tornem a trobar a faltar un element bàsic de la reflexió que cal fer.

Hem viscut sense una Administració pròpia durant molt temps; ara tenim unes administracions que no estan articulades entre elles; no és estrany que no sapiguem ben bé com hem d'exercir.

Pensem en el tema que ens ocupa: Europa. Crec que entrar a la Unió Europea, cosa que devem a la incorporació d'Espanya a les Comunitats el 1986, ha estat un pas important, un pas molt significatiu per a la nostra evolució econòmica.

Encara que mig en broma el Col·legi d'Economistes de Catalunya va celebrar «l'entrada del mercat comú a Espanya» perquè, certament, els primers mesos del 1986 vam veure els nostres supermercats plens de productes europeus millors i més barats que els autòctons.

Vull posar aquí l'èmfasi en un fet que considero crucial de la nostra incorporació a Europa: ser reconegudament dins del comerç europeu, formar part del joc econòmic obert al món, ens allibera de la càrrega de ser la zona industrial, la regió desenvolupada, d'Espanya. A partir d'aquell moment ja no ens calia ser el que vam ser durant el segle XIX i gran part del segle XX: la «fàbrica d'Espanya». Ja podíem ser una de les fàbriques d'Europa. Els empresaris catalans ja podien jugar al joc de la competència com ho feien els seus homòlegs europeus.

És clar que ara les fàbriques són una cosa molt diferent del que eren fins fa una generació. Però als països desenvolupats, als països rics, hi ha fàbriques.

TAULA 1. *Percentatges del VAB industrial sobre el PIB i d'ocupació sobre la total (entre parèntesi) els anys 2003 i 1980*

Regne Unit	21,9 (13,9) / 27,3 (24,9)
Estats Units	18,0 (10,3) / 19,3 (16,4)
Alemanya	23,2 (20,8) / 31,4 (31,3)
França	21,0 (15,6) / 21,5 (22,2)
Espanya	22,0 (17,8) / 23,3 (22,3)
Catalunya	27,4 (24,1) / 32,4 (32,5)

Francesc Cabana ens ha recordat el paper del proteccionisme per al desenvolupament de la indústria al Principat. El País Valencià ha estat de sempre lliurecanvista. Els valencians no podien exercir el lliurecanvi. Els catalans defensaven el mercat espanyol que els limitava.

Limitació greu per a una economia que, des dels inicis de la seva industrialització, és capaç de produir per damunt de les necessitats del seu propi mercat i que per tant ha de tenir una vocació exportadora. Si vol mantenir-se a un nivell que sigui competitiu amb les altres

economies industrials ha d'incorporar progrés tècnic per millorar la productivitat dels seus processos de fabricació, la qual cosa fa créixer el volum de producció i, en conseqüència, cal trobar llocs on vendre.

El meu argument és que el proteccionisme espanyol va frenar aquesta lògica. Va impedir el bon funcionament de la lògica de la competència per al capitalisme català.

Cert, el proteccionisme espanyol va ser cosa del *lobby* empresarial i polític català. Però podem entendre que l'actitud proteccionista dels empresaris catalans va ser un resultat, un mal resultat, de la seva acceptació a formar part d'Espanya. Era més fàcil negociar l'aranzel que... la independència, o la federació, o l'autonomia. Van ser proteccionistes perquè acceptaven quedar-se dins d'Espanya. Conformar-se amb el mercat espanyol, que era un mercat limitat, en lloc de provar de competir al mercat mundial.

Si durant el segle XX haguéssim estat una fàbrica del món, en lloc de la fàbrica d'Espanya, hauríem guanyat un temps preciós en la nostra història econòmica recent. Hauria calgut ajustar les condicions de producció i venda a la competència internacional; dificultats estimuladores de progrés econòmic.

Durant el segle XX, fins al 1986, produir per al mercat espanyol, protegit, volia dir vendre a uns preus més alts que els internacionals; certament això va significar uns bons comptes de resultats per a bastants empresaris, que obtenien molt sovint uns marges de beneficis més elevats que els que eren normals a l'Europa industrial. Beneficis privats, sí; però probablement no era el millor que es podia desitjar per al conjunt de l'economia catalana.

Ser a Europa és positiu perquè ha volgut dir entrar de ple al joc de la competència internacional. Perquè ara cal fabricar tenint molt en compte els costos de producció.

Vull remarcar que la meua preocupació pels efectes negatius del proteccionisme desborda els aspectes estrictament econòmics.

Perquè la característica del funcionament per a la gran majoria de processos de producció era que l'elevat cost dels elements que no podien importar-se: màquines, productes semi-elaborats, etc., es compensava amb el baix preu del treball.

La immigració cap a Catalunya des d'altres parts de la península, feia que el treball aquí era abundant i per tant la negociació salarial (això quan hi havia tal cosa) poc favorable a reivindicacions obreres. No parlaré del marc polític durant el franquisme que oferia estabilitat laboral a canvi de poc salari.

Uns salaris baixos, no són la millor manera d'aconseguir la cohesió social, ni el progrés econòmic i cultural. Tampoc no són el camí cap a un mercat consumidor exigent de qualitat i preus competitiu.

És cert que els catalans van ser proteccionistes; però recordem que les veus catalanes, no només les valencianes, lliurecanvistes des de sempre, les quals van reivindicar insistentment l'entrada a les Comunitats Europees. Sobretot a partir de la petició formal el 1962, quan s'havia iniciat un procés de modernització de l'economia espanyola.

Reivindicar la incorporació només podia ser d'una manera que era reivindicar la incorporació d'Espanya a les Comunitats Europees. Una altra qüestió era com es podia influir en la política econòmica de l'Estat.

Als catalans no els agrada l'Estat? Com a Adam Smith. No és clar. Si pensem en els plans de reestructuració i de reconversió de la indústria tèxtil als anys seixanta i setanta podem concloure que els empresaris catalans són ben partidaris d'una intervenció activa.

En aquelles actuacions es buscava recuperar uns marges moderns de productivitat, segurament pensant ja en la competència que caldria afrontar en la incorporació a Europa. Malauradament encara no hem assolit el nivell desitjable de productivitat, cosa que vol dir d'eficiència del nostre sistema econòmic.

Potser és degut al fet que no ens hem plantejat per què voldríem ser més eficients.

Tenim, com tenen a Espanya, l'obsessió pel creixement i no hem definit bé la relació amb la variable productivitat.

No sabem si volem com els francesos millorar la productivitat per viure millor o com els irlandesos per seguir treballant molt i situar-nos entre les potències econòmiques; estem encara actuant dins d'un vell paradigma que consisteix a treballar barat. D'aquesta manera comprometem la qualitat del creixement econòmic a Catalunya.

Europa: l'oportunitat per plantejar el nostre paper dins del concert mundial

La comunitat europea camina dificultosament cap a ser una comunitat política, els passos, uns petits passos tal com van recomanar els pares fundadors, són realment lents. S'ha consolidat el mercat únic i sabem que és una bona manera d'avançar. Però som lluny de considerar-nos un espai en què es jugui també la redistribució de la renda.

Rovira i Virgili explicava fa molts anys que un país no pot resoldre els seus problemes socials i morals si prèviament no ha resolt el seu problema nacional. Crec que Europa es troba ara davant d'aquest dilema: no podrem resoldre els problemes socials, no podrem tenir una fiscalitat europea, ja que és d'això del que parlem quan parlem de problemes socials, si no resollem abans els problemes nacionals europeus.

Se n'han resolt bastants. No el nostre. Crec que hauríem d'explicar als germans europeus que volem plantejar, i resoldre, el nostre problema nacional. Hauríem d'expressar que no és just que perquè vam estar al costat «bo» del teló d'acer la nostra incomoditat amb Espanya no pugui ser objecte d'anàlisi, almenys.

Hauríem de demanar la intervenció d'intermediaris, no quedar-nos tancats en la negociació amb el Govern central.

Un exemple: el 1991 es va crear el Triangle de Weimar. Això va ser perquè després del final dels règims socialistes de l'Est d'Europa es va pensar que era millor no deixar Alemanya i Polònia en un *tête-à-tête* que podia ser difícil; s'hi va incorporar un tercer, en aquest cas França. El trio va jugar un paper positiu en la negociació de l'adhesió de Polònia a la Unió Europea.

El 5 de desembre del 2006 hi va haver una reunió del Triangle, van fer una declaració pública (en anglès, per cert) en què van expressar la seva voluntat de reforçar Europa i de donar vigor als ideals europeus. Segurament funciona millor evitant no només les reticències històriques del polonesos envers Alemanya sinó la preocupació present per l'aliança germanorussa per als temes de subministrament de gas a Europa.

També podem pensar en coses més fàcils com ara aprofitar un nou instrument comunitari que s'ha de posar en marxa per al període 2007-2013: l'Agrupació Europea de Cooperació Territorial (AECT). Seran associacions formades per estats, autoritats regionals, locals, altres entitats, fins i tot països tercers; dotades de personalitat jurídica, podran dur a terme activitats que travessin fronteres administratives (tant estatals com regionals), la normativa parla de cooperació.

Un camí per actuar conjuntament?

O bé jugar a fons l'oportunitat que pot suposar l'Euroregió Pirineus - Mediterrània. Hi hauria altres exemples, per acabar amb optimisme.